

De verwerving van hoofd- en rangtelwoorden

Caitlin Meyer, Universiteit van Amsterdam

Dit promotieonderzoek

Mijn project gaat over taal en getal, en in het bijzonder over hoe we (de ontwikkeling van) kennis van getal in de (ontwikkeling van) taal weerspiegeld zien. Het idee is om een aantal verschillende experimenten uit te voeren die kunnen laten zien hoe die ontwikkeling bij Nederlandse kinderen precies verloopt. Als taalkundige ben ik daarbij vooral geïnteresseerd in de systematiek van taal, maar ik vind het ook heel spannend om methodes en inzichten uit andere onderzoeksgebieden te kunnen gebruiken.

Wat we (niet) weten over de verwerving van hoofdtelwoorden

Eerder onderzoek naar getalontwikkeling gaat vooral over de manier waarop hoofdtelwoorden (*een, twee, drie*, enzovoorts) in het Engels worden verworven. Dergelijke studies laten zien dat kinderen de precieze betekenis van hoofdtelwoorden 'getrapt' leren. Eerst leren ze de precieze betekenis van *één*; alle andere getallen hebben dan alleen een vagere betekenis, namelijk iets als *meer dan één*. Kinderen in deze fase noemen we *éénkenners*. Tweekenners zijn al een stapje verder: zij weten de exacte betekenis van *één* en *twee*, en dat andere telwoorden dus niet *één* of *twee* betekenen. Op dezelfde wijze kunnen kinderen ook een driekenner- of misschien zelfs een vierkennerfase doorlopen, maar daarna (zo betogen sommige onderzoekers) begrijpen ze opeens dat je, als je telt, er steeds precies één bij doet, en dat je er dus steeds eentje meer hebt in het totaal. Amerikaanse kinderen zijn dan doorgaans een jaar of 3,5, maar er zijn ook kinderen die er een stuk langer (of juist korter) over doen. We weten echter niet zoveel over hoe de timing en het patroon van deze ontwikkeling eruitziet bij kinderen die met een andere taal of cultuur opgroeien.

Wat we (niet) weten over de verwerving van rangtelwoorden

Hoe zit het dan met de verwerving van rangtelwoorden, dus *eerste, tweede, derde*? Daar weten we nog minder van: niet alleen omdat er weinig onderzoek naar gedaan is, maar ook omdat rangtelwoorden op zichzelf best ingewikkeld zijn. Aan de ene kant zijn ze conceptueel gezien duidelijk verwant aan hoofdtelwoorden, en die verwantschap zit ook in de taal: *vier-de*. Maar hoe komt het dan dat niet alle rangtelwoorden op dezelfde manier worden gevormd? (We zeggen tenslotte niet

eende, tweede, driede!) Rang- en hoofdtelwoorden hebben (dus) niet alles met elkaar gemeen. Soms hebben rangtelwoorden zelfs iets weg van superlatieven (de overtreffende trap). Kijk maar: *hoogste* en *achtste* eindigen allebei op *-ste*, net als trouwens *middelste* en *laatste*, die zich soms gedragen als superlatieven en soms als rangtelwoorden. Of wat dacht u van (*eer, eerder*) *eerste*? Hebben die gelijkenissen invloed op hoe kinderen rangtelwoorden leren? En gaat de verwerving van rangtelwoorden, net als bij hoofdtelwoorden, in stappen? Vragen zat, dus!

De eerste stap

De eerste etappe in dit project probeert een deel van de vragen hierboven te beantwoorden. Daarvoor heb ik een variant op een zogenaamde "Geef X"-taak gemaakt waarmee ik het begrip van hoofd- en rangtelwoorden, en in mindere mate ook de trappen van vergelijking, kan meten. Ik vraag drie-, vier en vijfjarigen om een aapje te helpen die binnenkort op reis gaat: al zijn spullen staan in de rij om in zijn koffertje te springen, maar helaas kan Jaap de Aap niet alles meenemen. Aan de kinderen dus de schone taak om de juiste spullen uit te zoeken voor Jaap, zoals *acht bananen* en *de vierde bus*, maar ook *een pot waar meer lollies in zitten*, en *de kleinste tv*. Door deze opzet kunnen we een aantal dingen met elkaar vergelijken: de verwerving van (i) hoofdtelwoorden in het Nederlands en het (Amerikaans-)Engels, (ii) hoofd- en rangtelwoorden in het Nederlands, en (iii) rangtelwoorden en de trappen van vergelijking.

Verdere stappen

De uitkomsten van het huidige experiment zullen natuurlijk invloed hebben op wat er verder in dit onderzoek zal gebeuren, maar een productietaak ligt redelijk voor de hand: wat is de relatie tussen de perceptie en productie van getallen? En kan productiedata ons iets zeggen over de onderliggende analyses die kinderen hebben van rangtelwoorden en superlatieven? Kinderen zeggen namelijk soms dingen die volwassenen nooit zeggen, zoals *tussenste* en *daarnade*. Hoe komt het eigenlijk dat deze vormen in kindergrammatica's wel mogen, maar in volwassentaal niet? Een andere vraag is wat deze vormen voor kinderen zijn: rangtelwoorden of superlatieven? Antwoorden (en ongetwijfeld nog meer vragen) volgen nog!